

NA - 118

NA - 118

Sauogy négyi múzeum
Néprajzi adattár

gyűjtő; ált. br. tanárai

gyűjtés ideje

Tartalom, Monografia

8 lap

Földrajzi mutató; Zimány
Rajcsaposta

Karunkat; XXXIII

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

Leltározás

Hozzátétel az egész br. 128. tétel alatt

128

MA-118

IV/73/1

Z i m á n y község monográfiája.

A hozzátartozó Rácegrespusztával együtt.

I.

A lakóhely neve elhelyezése és nagysága.

1. Z i m á n y kisközség a kaposvári járásban. A község először 1268-ban fordult elő írott emlékeinkben mint Terra Zimán. 1381-ben Zymán néven szerepel. A mostnai nevét az 1715 évi országos összeírás említi, mint ujonan települt községet.

2. A község Somogy vármegye keleti részének közepén Kaposvártól északkeletre, mintegy 12 km-re fekszik. A település minden oldalról védett kis medencében van. Az eredeti település, mely a török időkben elpusztult a jelenlegi falutól északnyugatra volt a lepavadai dűlőben. A falu eredetileg körös település volt, ami szláv eredetűre negyed kövevetkeztetni. A községhez tartozik Rácegrespuszta is, mely 1536-ban a Pannonhalmi apátságé, 1726-tól kezdve pedig az Eszterházy féle hitbizományhoz tartozott.

3. A község területe 3175 kat. hold. A következő községekkel határos Északon Magyaratád, keleten Patalon, Büssü, Gyalán, délkeleten Fonó, délen Taszár, nyugaton Orci és északnyugaton Répáspuszta.

4. A járási és megye székhelye Kaposvár. Vasutállomása Toponár, melyhez 7 km földut vezet. Rácegrespuszta a Kaposvár-Siófoki műút mentén fekszik. Autóbusz megállója van. Vasutállomása Répáspuszta, melyhez szintén köveut visz. Rácegrespusztán megy keresztül a Kaposvárról kiinduló iparvágány, mely Büssüig vezet. A mezőgazdasági termények főleg a cukorrépa szállításra használják.

II.

A lakóhely természeti földrajza.

1. A község észak-déli irányba húzó lankás dombsorok között terül el. Tengersizint feletti magassága 150 méter körül mozog. A községen keresztül vonuló Büssüből Orciba vezető földuton három nagyobb horhó van. A büssüi horhó, a legelői horhó, melynek alsó része nagyobb esőzése alkalmával lápossá válik. A harmadik a jékuti horhó. Rácegestől kiindulva is húzódik egy horhó Orci irányában, melyt az erdőség véd.

2. A lakóhely éghajlatának rendszeres és tudományos megfigyelése nincs. Éghajlata nem különbözik a Dunántul sajátos éghajlatától. Az évi csapadék 7-800 mm között ingadozik. Legesősebb hónapunk október és június. Július és augusztus a legszárazabb.

2

1924 június 13-án olyan jégverés volt, mely az egész határt teljesen le-
tarolta. A jégverés után nem lehetett megállítani, hogy melyik föld dar-
abon milyen termény volt. A legöregebb emberek sem emlékeztek ilyen mér-
tékű elemi csapásra. Általában a legtöbb esztendőben kap a község határa
kisebb jégverést melynek sávja nyugat keleti irányba húzódik.

1948 nyarán nyugati irányból vonuló vihar a taszári dűlőt mentén
töveitől csavarta ki a husz harminc éves akácfákat.

1952-ben oly nagy mérvű volt az aszály, hogy takarmány jéformán se-
mi nem lett. A lakosság hogy állattállományát fenntartsa a községet kör-
nyező erdőben az avar alól kaparta ki a makkot.

Az uralkodó szelek déli-délnyugati irányúak. Ezek hozzák a csapadé-
kot. A téli észak-északkeleti szelek erős hideget okoznak.

A község éghajlata és a csapadék eloszlása általában kedvező. Enne-
nek eredménye, hogy a község mezőgazdaságilag magas színvonalu bőséges
takarmány és szalastakarmány termesztése elősegíti fejlett állattenyés-
tését.

3. A község nagyobb folyó vagy állévízzel nem rendelkezik. Északi
és déli oldalán közvetlenül a házikertek végén van egy-egy ér, mely a
csapadékvizet is összegyűjti. Ezek a község északkeleti részén egyesül-
nek és belefolyanak a községet Patalontól és Büssütől elválasztó Széles
árokba, mely Ecsény könyékén ered és Baté alatt ömlik a Kapos folyóba.
Rácegres felől déli irányba vonul két kisebb patak, mely az orci halasté-
té vizét táplálja. A

A talajviz felső szine átlagosan 5-6 méter mélyen van. A kutak
általában bővizűek vizmagasságuk 2-3 méter. Sok meszet tartalmaznak,
jédban szegények. Ennek következménye a községben található golyvás és
strumás megbetegedés.

4. A községet hatalmas erdőség vette körül. Erdő volt a méhesi és
az alsómajori dűlőben. Itt az erdő fáit tölgy, cser és gyertyán alkotta.
A mai szőlőhegy közvetlen keleti szomszédságában és a lepavadai dűlő
keleti részén tölgy erdők voltak. Ezeket az erdőket mind sorra kiirtot-
ták, kiirtásuk időpontjára a most élő legöregebb emberek sem emlékeznek.
A méhesi erdőben farkasok is tanyáztak, melyek téli időben be-bejöttek a
faluba, amint azt a most élő öregek édesapjuktól hallották.

A község területén jelenleg erdőség nincs. Közvetlenül a község
határánál találjuk büssüi, fonói, orci és a répási erdőket.

A község területének legnagyobb része szántóföld, kevés réttel és
szőlővel.

A természetes növénytakaré növényzetéből mint gyomnövényeket meg-
találjuk a következőket: csalán, tarack, konkoly, pipacs, buzavirág, szulák
paraj, perje, bürök, lapu, bogáncs és gyermekkláncfü.

Gyógynövényeink: kamilla, mályva, beléndek, maszlag, bodza és hársfa.

5. A község határanak talaja legnagyobb részt vályog. A malomi dűlőbe találunk agyagot, a falu déli részén egész kis területen fekete humuszt. A répási dűlőben kis részen homökös talajt.

A község határanak talaja a kulturnövények teremlésére kiválóan alkalmas.

Régen a földnek csak felét művelték meg a másik felét pedig parlagon hagyták. Később ezt felváltotta a háromnyomásos gazdálkodás. Ma a hármás és négyes vetésforgót alkalmazzák, parlagon heverő földet nem találunk. Ma végig nézzük a község határát mindenütt azt látjuk, hogy a talaj termékenységét istálló és műtrágya használatával valamint gondos talajmunkákkal fenntartják növelik és a lehetőségekhez képest ki is aknázzák.

III.

A község története.

Elsőizben 1268-ban fordul elő írott emlékeinkben Terra Zimán alakba. Az 1332-37 évi pápai tizedjegyzékben a regölyi főesperesség plébániái között találjuk. 1381-ben Zymán néven szerepel. 1466-ban Tolna vármegyéhez számították s ekkor egyes birtokrészeit Osztopáni Pál nyerte adományul. A község a XVI. században a török dúlás alatt teljesen elpusztul. 1695-ben Perneszi Zsigmond és Anna Julianna birták. 1701-3-ig apátsági birtok volt. A mostani község az 1700-as években települt. Az 1715 évi országos összeírás megjegyezte róla, hogy csak mostanában települt, néhány zsellér lakja és a határ nagyrészt a földesur saját birtokához csatolta. 1726-ban Vlasics János 1733-ban Gyulai Gál Gábor a földesurak.

Az 1755-ös Canonica visitáció szerint a községben 23 ház volt és 155 lelket számlált. A leggyakoribb nevek Szijártó, Buni, Zsalakovics Kaposi és Bizderi volt.

1767-ben 24 háza és 181 lakosa volt. A második számú házban tizennégyen laktak a Buniak és a 22 számú házban szintén 14-en a Zsalakovicsok. 1773-tól 1776-ig gróf Nicki Kristóf volt a földesura. 1914-ben is gróf Nicki Ferencnek volt itt nagy birtoka.

Az 1914-18-az világháboruban a bevonult katonák száma 237 volt. Ezek közül a harctéren 24 veszítette életét. A hadiözvegyek száma 6, a hadiárvaké 8 volt.

1916-ban gróf Nicki birtokát elárverezték és az Mauzer Lipét és társai osztrák állampolgárok kezére került. A birtok felét Mauzer Pál 1921-ben eladta a község lakosainak. Az alsó major Bárány Sztick Egoné lett 104 kat. holddal Bezerédi Andrásé pedig 69 kat. hold. A többi a helybeli gazdák vették meg. A birtok egyrésze Hertelendi Andor és a gyulai Gálók kezére került. Hertelendi 176 kat. földet 1927-ben, a gyulai

Gálok pedig 208 kat.holdat 1928-ban adtak el a község lakóinak.

A Nagyatádi földreform kapcsán a földesur a birtokából 710 kat.ho hold szántót és 4 kat.hold 1200 □-öl házhelyet osztottak ki.

A községhez tartozó Rácegrespuszta 1536-ban a pannonhalmi Apátságé volt.1726-tól kezdve a herceg Eszterházy hitbizományhoz tartozott melynek területe 1269 kat.hold volt.A Herceg uradalmát 1938-ig Beck Miksa és fiai bérelték.1938-ban a gazdasági cselédek vették kishasznóbérbe.

A második világháborúban a Horthy fasizmus által bevonultatott katonák közül 24 veszítették életüket.

A hős felszabadító Szovjet hadsereg 1944 december elején szabadditotta fel községünket.

1945-ben megalakult a földosztó bizottság,melynek elnöke ifj Bizderi János lett.Amég meglévő földesuri földeket teljes egészében felosztotta Zmány és Rácegres dolgozó parasztjai között.

A község közigazgatásilag a magyaratádi körjegyzőséghez tartozott. 1950 október 22-én önálló tanácsa lett.

1951 február 2-án megszűnt az igali járás és a községet a kaposvári járáshoz csatolták.

A község a felszabadulás után a 3 éves terv keretében villanyt és telefont kapott.Megépült az új korszerű tejcsarnok.A gróf Nicki fél kastélyt,mely már a község tulajdona volt tanácsházzá alakították át. A tanácsok megalakulása után dolgozó parasztságunk élete megváltozott. Eddig ügyes bajos dolgaikban a 6 km-re lévő Magyaratádra kellett menni ök.Most mindent helyben tudnak elintézni.A tanács dolgozói a dolgozó parasztság érdekét mindenkor figyelembe véve legnagyobb készséggel adnak tanácsot és segítséget mindenkinek.

1951-ben a község fiékpóstat kapott.1949 óta a községben körzeti keskenyfilm szolgálat működik.

1954-ben a község lakóinak régi vágya teljesült megindult a Toponárra vezető kövesut mérnöki előmunkálatai.

A község lakóinak életszínvonala a felszabadulás után hatalmas mértékben emelkedett,amit bizonyít az,hogy majdnem minden házban találunk kerékpárt.Van a fluban 8 motorkerékpár és 67 rádió.A földművelészetkezesi bolt havi forgalma 60-70 ezer forint forgalmat tesz ki.

Rácegrespusztán a felszabadulás után a volt gazdasági cselédek 52 házat építtettek.A községben is 12 új ház épült.A régi házakat gondosan tatarozták,igy a község külső képe rendezett lett.

1950-ben 167 kat.holdon a gázléi állami gazdaság zimányi részleg alakult,a Pentz,Bezerédi és a többi államnak felajánlott ingatlanon,mely az 1952-ben végrehajtott részleges tagosítás során a kaposvári cukorgyár célgazdasága lett.

1951 március 10-én megalakult a Béke Tremelő Csoport 120 kat.holdon, melynek szervezői Farkas József, Zslaké János P. és Törzsök Vendel volt. Jelenleg 320 kat.holdon mintaszerű gazdálkodást folytatnak fejlett állattenyésztéssel.

A község kulturális fejlődése:

Az 1778-as Cnonica Visitáció megenlíti már a község iskoláját. Az iskola épület fából készült, mely magába foglalt egy szobát, konyhát és kamrácskát is. Az épület tatarozása a község lakóinak volt kötelessége. Iskola mester Szabó János volt, aki tisztségéhez megfelelő képzettséggel rendelkezett. A tanításon kívül kötelessége volt a harangozás is. Javadalma: páronkint fél pozsonyi mérő gabona 7 gyertya és egy marék gyümölcs, gyermekekint egy forint tandíj.

1815-ben tanító és jegyző Gröller András volt. Minden pártól kapott egy fél mérő gabonát és 22 fogatos gazdától egy-egy fogatos napszámot. A jegyzői teendők ellátásáért évi 10 forintot. Összes pénz jövedelme évi 38 forint és 24 krajcár volt.

A jelenlegi iskola épületet 1903-ban építették. Felhasználták az 1858-ban épült iskola anyagát is. A költség 11.000 korona volt, melyet a lakosság adóforint arányában fizetett.

Az iskola a felszabadulás után 1947-ben lett két tanerős iskolává. Ugyancsak a felszabadulás után Rácegrespusztán a volt kastélyt iskolai célra juttatták és egy tanerő ott is megkezdte működését. Így a rácegresi gyermekek megszabadultak attól, hogy naponta 6 km-t gyalogoljanak Patalomba oda és vissza.

A község lakói legnagyobb részt róm.kat vallásúak. A községben 1778-ba volt templom, mely fából készült. 1837-ben grég Nicki Lajos által adott anyagból Sümegi István családi sírboltja fölé épült a temetőkápolna.

1896-ban hazánk ezeréves fennállásának évében 20 ezer korona költséggel építették a község lakói a jelenlegi, templomot.

IV.

A gazdasági élet földrajza.

A község talaja bőséges csapadéka, jó időjárási viszonyok és a szorgalmas dolgozó parasztság munkája nyomán a község magas színvonalú gazdálkodást folytat. A község határa tizennégy dűlőre tagozódik.

1. Belsőtelek. Itt van maga a község lakóházaival és kertjeivel.
2. Felsőmajor. A földesur majorja terült el itt.
3. Krisztina-hegy. Magába foglalja a község szélő területét.
4. Felsőrét. Itt terül el a község rétjeinek legnagyobb része.
5. Malomi dűlő. Valamikor itt egy kis malom volt, amiről a nevét is kapta.

6. Kertek alatti földek.

7. Szürük alja, urasági.

8. Kenderföld. Itt egy egész jobbágytelek cca. 40 hold után 1000 □-öl kenderföld járt.

9. Tilosaljai dülő. Ide nem volt szabad a marhákat kihajtani.

10. Alsó major.

11. Méhesi rétek. Hatalmas uradalmi méhészet volt itt az erdőben.

12. Bibicvölgyi dülő. Ingoványos részén sok volt a bibic madár.

13. Kovácsréti dülő. Ezen a részen kapta a földjét a kovács és a pásztor.

14. Lepavadaai dülő. Itt volt eredetileg Terra Zymán. A dülő magyar neve, szép viz.

A Bibicvölgyi-dülő egy részét a lakosság ma is Pörösnek nevezi. Nevét onnantól kapta, hogy a jobbágyfelszabadulás után a jobbágyság ezt is ki akarta mérni, de a földesur nem engedte. Csak per útján lett a jobbágyságé és szűnt meg báró Orczi birtoka lenni.

A másik része Közös csapás a parasztság és a földesur állatai közösen legeltek ezen a területen.

A községhez tartozik még Rácegrespuszta is, ahol a felszabadulásig a földesur kezén volt a föld. Itt három dülő van. Ezek a Tócsai-Répási és Patalomi dülők.

A község mezőgazdasága.

A község főterménye a buza és a kukurica. Termelnek még egész kis mennyiségben rozst is. Az állatok takarmányozására pedig őszi és tavaszi árpát. Ezenkívül burgonyát, takarmányrépát. Teremelt ipari növények a cukorrépa, napraforgó, len, kender és szőjabab. Fűszernövényként termelik a koleándert. Takarmánynövények közül a léhere, lucerna és a baltacin az uralkodó növény, kisebb mennyiségben a bükköny. Megtaláljuk még a kölest, mohart, pohánkát és a csenkeszt is.

A buza termelése a legrégibb idő óta folyik. Már a kétnyomásos gazdálkodásnál is szerepelt, mint a legfontosabb kenyérgabona. Termelése nagy fejlődésen ment keresztül. A régebbi időben a termésátlaga bizony kevés volt. A legutóbbi időben a helyes talajművelés, megfelelő vétésforgó és műtrágya alkalmazásával a termésátlagot holdanként 12-14 mázsára emelték. Mindezt a fejlett agrotechnikai eljárások alkalmazása tette lehetővé. Fejlődő parasztságunk nem áll meg az elért eredményeknél, hanem a tudományosan kikísérletezett termelési módszerek alkalmazásával további eredmények elérésére törekszik.

A rozs inkább a homokos talajt kedveli, ezért itt csak egészen kis mennyiségben termelik, nem is annyira a szenttermésért, mint inkább a szalmájáért. A szalmáját míg zsuppnak és kötélnek használják. Átlag termése 8-9 mázsa.

Árpát két fajtát vetnek. Ma már mindinkább előtérbe kerül az őszi árpa. Ennek terméshozama biztosabb és magasabb. Mint a legelső takarmánygabona, az állattenyésztésnél, a növendék állatok nélkülözhetetlen takarmánya. Egyben a korai hizlalást is elősegíti. A tavaszi árpa még mindig nagyobb vetésterületű mint az őszi, bár az előbbi 20-22 mázsás termést is megad, míg a tavaszi árpa átlag termése 10-12 mázsa.

A legfontosabb hizlaló takarmány a kukorica, melynek átlag termése 30-35 mázsa. A kukorica termelésénél mind többen kezdik alkalmazni a négyzetes vetést, amely a nagyobb termés eredményt biztosítja és a szék megmunkálását könnyebbé teszi.

A létenyésztés elősegítésére csak a saját szükségletükre termelnek zabot.

Az ipari növények közül legnagyobb területen a cukorrépát termelik. A község talaja legnagyobb részben vályog talaj, ami kiválóan alkalmas a cukorrépa termelésére. Ugyancsak előmozdítja a cukorrépa termelését a gazdasági vasút, amely a határon megy keresztül, így megkönnyíti annak elszállítását. Cukorrépából kedvező időjárás esetén 200 mázsát is megtermelnek.

A napraforgót vetik szegélynövényként a kukorica földeken, de mind több és több tisztavetésű táblát is láthatunk.

A szőlő legnagyobb része noha, elvira és otellé. Ujabban kezd dolgozó parasztságunk a nemes szőlő termelésével is foglalkozni. A kivészé direkttermő fajokat mind nemes vesszővel pótolja és részben átoltja azokat.

Gyümölcsstermeléssel nagyobb mértékben nem foglalkoznak, de az udvarokban és kertekben mindenfajta gyümölcs megtalálható. A talaj leginkább a kajszit, szilvát és a diót kedveli.

A mezőgazdasági termények nem csak a lakosság szükségletét fedezik, hanem a beszolgáltatási kötelezettségen felül bőségesen jut a szabadpiacra is. A felesleg nagyrészt a kaposvári piacon értékesítik.

Országos viszonylatban is első helyen áll a község szarvasmarhatenyésztése. A szarvasmarha állomány nagyrésze a Svájcból importált szimentáli fajta. Különösen kiemelendő a község apaállat nevelése, amely mind a felszabadulás előtt, mint a felszabadulás után kiváló eredményeket mutat fel. Nincs olyan esztendő, hogy az országos kiállításon egy-két gazda ne mutatna be gyönyörű tenyészállatot. A gazdák sok első díjat hoztak el már onnan.

A fejlett szarvasmarha tenyésztés eredménye a bőséges tejhozam melyet itt fölöznek le. A visszamaradó fölözött tej megváltoztatta a község sertésenyésztését. Amíg a múltban főleg a magyar mangalicát tartották, ugyszólván teljesen áttértek a magyar fehér hussértés tenyésztésére, mely szaporaságával és gyors fejlődésével a dolgozó parasztságo

nagyobb jövedelemhez, népgazdaságunkat pedig bőségesebb hus és zsír ellátásban részesíti.

Minőségi létenyésztéssel nem foglalkoznak. A létenyésztés csak a mezőgazdasági munkák elvégzéséhez szükséges igaerőt adják. Mezőgazdaságunk fokozódó gépesítése a létenyésztés jelentőségét mind kisebb térére szorítja. Bár vidékünk dombos felszíne a léhasználatot mindig megkívánja.

Baromfitenyésztéssel főleg a háziasszonyok foglalkoznak, akiknek a baromfi és a tojás eladása jelentős anyagi előnyöket biztosít. Minden háznál megtaláljuk a tyukot, libát, kacsát, sőt mind többben a pulyka tenyésztéssel is kezdenek foglalkozni. Általában a magyar parlagi tyukot tenyésztik, amely minden színben megtalálható, de ezenkívül van kendermagos plymuth is és vörös redizlandi fajta. Ezek nemcsak a házi szükségletet elégítik ki, hanem a kaposvári piacra is jut bőven belőle.